

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

GIÁO TRÌNH

KIẾN TRÚC MÁY TÍNH

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ - 2009

CHƯƠNG 1

KIẾN TRÚC CƠ BẢN CỦA MÁY TÍNH

§ 1. Những thành phần cơ bản của máy tính

Biểu diễn thông tin trong máy tính

I. Hệ đếm nhị phân và phương pháp biểu diễn thông tin trong máy tính.

1. Hệ nhị phân (Binary)

1.1. Khái niệm:

Hệ nhị phân hay hệ đếm cơ số 2 chỉ có hai con số 0 và 1. Đó là hệ đếm dựa theo vị trí. Giá trị của một số bất kỳ nào đó tùy thuộc vào vị trí của nó. Các vị trí có trọng số bằng bậc lũy thừa của cơ số 2. Chấm cơ số được gọi là chấm nhị phân trong hệ đếm cơ số 2. Mỗi một con số nhị phân được gọi là một bit (Binary digit). Bit ngoài cùng bên trái là bit có trọng số lớn nhất (MSB, Most Significant Bit) và bit ngoài cùng bên phải là bit có trọng số nhỏ nhất (LSB, Least Significant Bit) như dưới đây:

$$\begin{array}{ccccccc} 2^3 & 2^2 & 2^1 & 2^0 & 2^{-1} & 2^{-2} & \\ \text{MSB} & 1 & 0 & 1 & 0 & . & 1 & 1 & \text{LSB} \\ & & & & & & \text{Chấm nhị phân} \end{array}$$

Số nhị phân $(1010.11)_2$ có thể biểu diễn thành:

$$(1010.11)_2 = 1*2^3 + 0*2^2 + 1*2^1 + 0*2^0 + 1*2^{-1} + 1*2^{-2} = (10.75)_{10}.$$

Chú ý: dùng dấu ngoặc đơn và chỉ số dưới để ký hiệu cơ số của hệ đếm.

Đối với phần lẻ của các số thập phân, số lẻ được nhân với cơ số và số nhớ được ghi lại làm một số nhị phân. Trong quá trình biến đổi, số nhớ đầu chính là bit MSB và số nhớ cuối là bit LSB.

Ví dụ 2: Biến đổi số thập phân $(0.625)_{10}$ thành nhị phân:

$$0.625*2 = 1.250. \text{ Số nhớ là } 1, \text{ là bit MSB.}$$

$$0.250*2 = 0.500. \text{ Số nhớ là } 0$$

$$0.500*2 = 1.000. \text{ Số nhớ là } 1, \text{ là bit LSB.}$$

$$\text{Vậy : } (0.625)_{10} = (0.101)_2.$$

2. Hệ thập lục phân (Hexadecima).

2.1. Khái niệm:

Các hệ máy tính hiện đại thường dùng một hệ đếm khác là hệ thập lục phân.

Hệ thập lục phân là hệ đếm dựa vào vị trí với cơ số là 16. Hệ này dùng các con số từ 0 đến 9 và các ký tự từ A đến F như trong bảng sau:

Bảng 1.1 Hệ thập lục phân:

Thập lục phân	Thập phân	Nhị phân
0	0	0000
1	1	0001
2	2	0010
3	3	0011
4	4	0100
5	5	0101
6	6	0110
7	7	0111
8	8	1000
9	9	1001
A	10	1010
B	11	1011
C	12	1100
D	13	1101
E	14	1110
F	15	1111

3. Bảng mã ASCII.(American Standard Code for Information Interchange).

Người ta đã xây dựng bộ mã để biểu diễn cho các ký tự cũng như các con số Và các ký hiệu đặc biệt khác. Các mã đó gọi là bộ mã ký tự và số. Bảng mã ASCII là mã 7 bit được dùng phổ biến trong các hệ máy tính hiện nay. Với mã 7 bit nên có $2^7 = 128$ tổ hợp mã. Mỗi ký tự (chữ hoa và chữ thường) cũng như các con số thập phân từ 0..9 và các ký hiệu đặc biệt khác đều được biểu diễn bằng một mã số như bảng 2-2.

Việc biến đổi thành ASCII và các mã ký tự số khác, tốt nhất là sử dụng mã tương đương trong bảng.

Ví dụ: Đổi các ký tự BILL thành mã ASCII:

Ký tự	B	I	L	L
ASCII	1000010	1001001	1001100	1001100
HEXA	42	49	4C	4C

Bảng 1.2: Mã ASCII.

						Column bits(B ₇ B ₆ B ₅)							
Bits(row)						000	001	010	011	100	101	110	111
R	B ₄	B ₃	B ₂	B ₁		0	1	2	3	4	5	6	7
O						↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
W													
0	0	0	0	0	→	NUL	DLE	SP	0	@	P	\	p
1	0	0	0	1	→	SOH	DC1	!	1	A	Q	A	q
2	0	0	1	0	→	STX	DC2	“	2	B	R	B	r
3	0	0	1	1	→	ETX	DC3	#	3	C	S	C	s
4	0	1	0	0	→	EOT	DC4	\$	4	D	T	D	t
5	0	1	0	1	→	ENQ	NAK	%	5	E	U	E	u
6	0	1	1	0	→	ACK	SYN	&	6	F	V	F	v
7	0	1	1	1	→	BEL	ETB	‘	7	G	W	G	w
8	1	0	0	0	→	BS	CAN	(	8	H	X	H	x
9	1	0	0	1	→	HT	EM	)	9	I	Y	I	y
A	1	0	1	0	→	LF	SUB	*	:	J	Z	J	z
B	1	0	1	1	→	VT	ESC	+	;	K	[	K	{
C	1	1	0	0	→	FF	FS	-	<	L	\	L	
D	1	1	0	1	→	CR	GS	,	=	M	]	M	}
E	1	1	1	0	→	SO	RS	.	>	N	^	N	~
F	1	1	1	1	→	SI	US	/	?	O	_	O	DEL

Control characters:

NUL = Null; DLE = Data link escape; SOH = Start Of Heading;

DC1 = Device control 1; DC2 = Device control 2; DC3 = Device control 3.

DC4 = Device control 4; STX = Start of text;

ETX = End of text;

EOT = End of transmission; ENQ = Enquiry;

NAK = Negative

acknowledge.

ACK = Acknowledge;

SYN = Synidle;

BEL = Bell.

ETB = End of transmission block; BS = Backspace; CAN = Cancel.

HT = Horizontal tab; EM = End of medium; LF = Line feed; SUB = Substitute.

VT = Vertical tab; ESC = Escape; FF = From feed; FS = File separator.

SO = Shift out; RS = Record separator; SI = Shift in; US = Unit separator.

4. Biểu diễn giá trị số trong máy tính.

4.1. Biểu diễn số nguyên.

a. Biểu diễn số nguyên không dấu:

Tất cả các số cũng như các mã ... trong máy vi tính đều được biểu diễn bằng các chữ số nhị phân. Để biểu diễn các số nguyên không dấu, người ta dùng n bit. Tương ứng với độ dài của số bit được sử dụng, ta có các khoảng giá trị xác định như sau:

Số bit	Khoảng giá trị
n bit:	$0.. 2^n - 1$
8 bit	$0.. 255$ Byte
16 bit	$0.. 65535$ Word

b. Biểu diễn số nguyên có dấu:

Người ta sử dụng bit cao nhất biểu diễn dấu; bit dấu có giá trị 0 tương ứng với số nguyên dương, bit dấu có giá trị 1 biểu diễn số âm. Như vậy khoảng giá trị số được biểu diễn sẽ được tính như sau:

Số bit	Khoảng giá trị:
n bit	$2^{n-1}-1$
8 bit	$-128.. 127$ Short integer
16 bit	$-32768.. 32767$ Integer
32 bit	$-2^{31}.. 2^{31}-1$ ($-2147483648.. 2147483647$) Long integer

4.2. Biểu diễn số thực(số có dấu chấm (phẩy) động).

Có hai cách biểu diễn số thực trong một hệ nhị phân: số có dấu chấm cố định (fixed point number) và số có dấu chấm động (floating point number). Cách thứ nhất được dùng trong những bộ VXL(micro processor) hay những bộ vi điều khiển (micro controller) cũ. Cách thứ 2 hay được dùng hiện nay có độ chính xác cao. Đối với cách biểu diễn số thực dấu chấm động có khả năng hiệu chỉnh theo giá trị của số thực. Cách biểu diễn chung cho mọi hệ đếm như sau:

$$R = m.B^e.$$

Trong đó m là phần định trị, trong hệ thập phân giá trị tuyệt đối của nó phải luôn nhỏ hơn 1. Số e là phần mũ và B là cơ số của hệ đếm.

Có hai chuẩn định dạng dấu chấm động quan trọng là: chuẩn MSBIN của Microsoft và chuẩn IEEE. Cả hai chuẩn này đều dùng hệ đếm nhị phân.

Thường dùng là theo tiêu chuẩn biểu diễn số thực của IEEE 754-1985(Institute of Electric & Electronic Engineers), là chuẩn được mọi hãng chấp nhận và được dùng trong bộ xử lý toán học của Intel. Bit dấu nằm tại vị trí cao nhất; kích thước phần mũ và khuôn dạng phần định trị thay đổi theo từng loại số thực.

Giá trị số thực IEEE được tính như sau:

$$R = (-1)^S * (1 + M_1 * 2^{-1} + \dots + M_n * 2^{-n}) * 2^{E - 127}.$$

Chú ý: giá trị đầu tiên M_0 luôn mặc định là 1.

- Dùng 32 bit để biểu diễn số thực, được số thực ngắn: $-3,4.10^{38} < R < 3,4.10^{38}$

31	30	23	22	0
S	E7 - E0	Định trị (M1 - M23)		

- Dùng 64 bit để biểu diễn số thực, được số thực dài: $-1,7.10^{308} < R < 1,7.10^{308}$

63	62	52	51	0
S	E10 - E0	Định trị (M1 - M52)		

Ví dụ tính số thực:

0100 0010 1000 1100 1110 1001 1111 1100

		Phần định trị: $2^{-4}+2^{-5}+2^{-8}+2^{-9}+2^{-10}+2^{-12}+2^{-15}+2^{-16}+2^{-17}+2^{-18}+2^{-19}+2^{-20}+2^{-21} = 0,1008906$.
		Giá trị ngầm định là: 1,1008906.
		Phần mũ: $2^8+2^2+2^0 = 133$
		Giá trị thực (bit cao nhất là bit dấu): $133-128=6$.
		Dấu: 0 = số dương

Giá trị số thực là: $R = 1,1008906.2^6 = 70,457$.

Phương pháp đổi số thực sang số dấu phẩy động 32 bit:

- Đổi số thập phân thành số nhị phân.
- Biểu diễn số nhị phân dưới dạng $\pm 1, xxxBy$ (B: cơ số 2).
- Bit cao nhất 31: lấy giá trị 0 với số dương, 1 với số âm.
- Phần mũ y đổi sang mã excess -127 của y, được xác định bằng cách: $y + (7F)_{16}$.
- Phần xxx là phần định trị, được đưa vào từ bit 22..0.

Ví dụ: Biểu diễn số thực $(9,75)_{10}$ dưới dạng dấu phẩy động.

Ta đổi sang dạng nhị phân: $(9,75)_{10} = (1001.11)_2 = 1,00111B3$.

Bit dấu: bit 31 = 0.

Mã excess - 127 của 3 là: $7F + 3 = (82)_{16} = 82H = (10000010)_2$. Được đưa vào các bit tiếp theo: từ bit 30 đến bit 23. Bit 22 luôn mặc định là 0.

Cuối cùng số thực $(9,75)_{10}$ được biểu diễn dưới dạng dấu phẩy động 32 bit như sau:

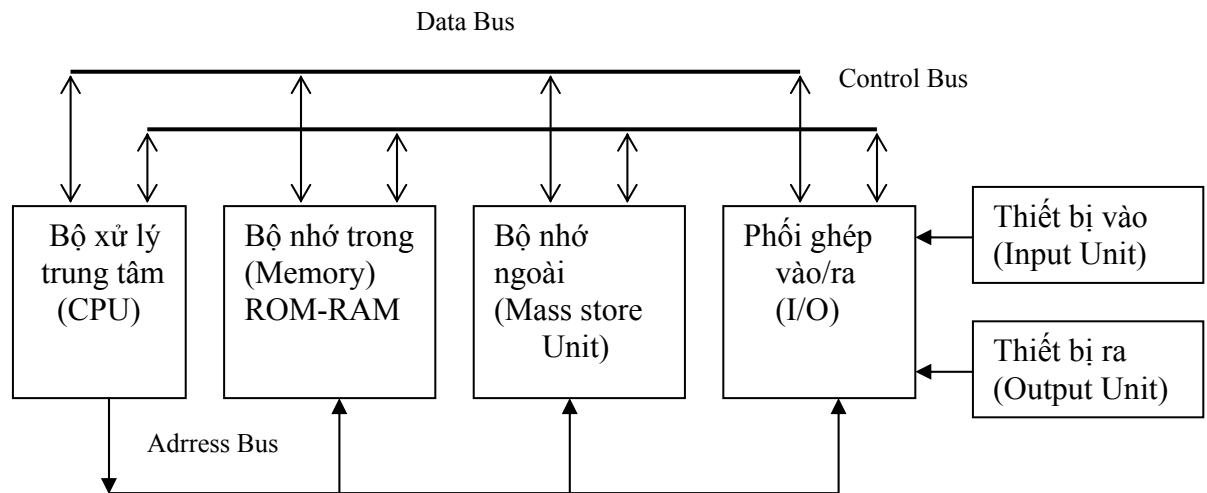
	<u>0100 0001 0001 1100 0000 0000 0000 0000</u>																															
bit	31 30				23 22																								0			

§ 2. Kiến trúc một máy tính đơn giản

2.1. Giới thiệu sơ lược cấu trúc của máy vi tính.

So với từ khi ra đời, cấu trúc cơ sở của các máy vi tính ngày nay không thay đổi mấy. Mọi máy tính số đều có thể coi như được hình thành từ sáu phần chính (như hình 2-1):

Hình 2-1: Giới thiệu sơ đồ khối tổng quát của máy tính số

Trong sơ đồ này, các khối chức năng chính của máy tính số gồm:

- Khối xử lý trung tâm (central processing unit, CPU),
- Bộ nhớ trong (memory), như RAM, ROM
- Bộ nhớ ngoài, như các loại ổ đĩa, băng từ
- Khối phối ghép với các thiết bị ngoại vi (vào/ra)
- Các bộ phận đầu vào, như bàn phím, chuột, máy quét ...
- Các bộ phận đầu ra, như màn hình, máy in ...

2.2 Lịch sử phát triển của CPU

2.2.1.-BXL 4 bit

4004 là BXL đầu tiên được Intel đưa ra tháng 11 năm 1971, có tốc độ 740KHz, khả năng xử lý 0,06 triệu lệnh mỗi giây (million instructions per second - MIPS); được sản xuất trên công nghệ 10 μm , có 2.300 transistor (bóng bán dẫn), bộ nhớ mở rộng đến 640 byte.

2.2.2 BXL 8bit

8008 (năm 1972) được sử dụng trong thiết bị đầu cuối Datapoint 2200 của Computer Terminal Corporation (CTC). 8008 có tốc độ 200kHz, sản xuất trên công nghệ 10 μm , với 3.500 transistor, bộ nhớ mở rộng đến

16KB. 8080 (năm 1974) sử dụng trong máy tính Altair 8800, có tốc độ gấp 10 lần 8008 (2MHz), sản xuất trên công nghệ 6 μm , khả năng xử lý 0,64 MIPS với 6.000 transistor, có 8 bit bus dữ liệu và 16 bit bus địa chỉ, bộ nhớ mở rộng tới 64KB. 8085 có tốc độ 2MHz, sản xuất trên công nghệ 3 μm , với 6.500 transistor, có 8 bit bus dữ liệu và 16 bit bus địa chỉ, bộ nhớ mở rộng 64KB.

2.2.3.-BXL 16bit

80186 (năm 1982) còn gọi là IAPX 186. Sử dụng chủ yếu trong những ứng dụng nhúng, bộ điều khiển thiết bị đầu cuối. Các phiên bản của 80186 gồm 10 và 12 MHz. 80286 (năm 1982) sử dụng công nghệ 1,5 μm , 134.000 transistor, bộ nhớ mở rộng tới 16 MB. Các phiên bản của 286 gồm 6, 8, 10, 12,5, 16, 20 và 25MHz.

2.2.4. BXL 32bit vi kiến trúc NetBurst (NetBurst micro-architecture)

Intel386 gồm các họ 386DX, 386SX và 386SL. Intel386DX là BXL 32 bit đầu tiên Intel giới thiệu vào năm 1985, 386 sử dụng các thanh ghi 32 bit, có thể truyền 32 bit dữ liệu cùng lúc trên bus dữ liệu và dùng 32 bit để xác định địa chỉ. Cũng như BXL 80286, 80386 hoạt động ở 2 chế độ: real mode và protect mode.

386SL (năm1990) được thiết kế cho thiết bị di động, sử dụng công nghệ 1 μm , 855.000 transistor, bộ nhớ mở rộng 4GB; gồm các phiên bản 16, 20, 25 MHz. 486DX sử dụng công nghệ 1 μm , 1,2 triệu transistor, bộ nhớ mở rộng 4GB; gồm các phiên bản 25 MHz, 33 MHz và 50 MHz (0,8 μm). Pentium sử dụng công nghệ 0,8 μm chứa 3,1 triệu transistor, có các tốc độ 60, 66 MHz (socket 4 273 chân, PGA). Các phiên bản 75, 90, 100, 120 MHz sử dụng công nghệ 0,6 μm chứa 3,3 triệu transistor (socket 7, PGA). Phiên bản 133, 150, 166, 200 sử dụng công nghệ 0,35 μm chứa 3,3 triệu transistor (socket 7, PGA). Pentium MMX sử dụng công nghệ 0,35 μm chứa 4,5 triệu transistor, có các tốc độ 166, 200, 233 MHz (Socket 7, PGA).

2.2.5. Pentium Pro:

Nối tiếp sự thành công của dòng Pentium, Pentium Pro được Intel giới thiệu vào tháng 9 năm 1995, sử dụng công nghệ 0,6 và 0,35 μm chứa 5,5 triệu transistor, socket 8 387 chân, Dual SPGA, hỗ trợ bộ nhớ RAM tối đa 4GB.

2.2.6. BXL Pentium II

Đầu tiên, tên mã Klamath, sản xuất trên công nghệ 0,35 μm , có 7,5 triệu transistor, bus hệ thống 66 MHz, gồm các phiên bản 233, 266, 300MHz. Pentium II, tên mã Deschutes, sử dụng công nghệ 0,25 μm , 7,5 triệu transistor, gồm các phiên bản 333MHz (bus hệ thống 66MHz), 350, 400, 450 MHz (bus hệ thống 100MHz). Celeron (năm 1998) được “rút gọn” từ kiến trúc BXL Pentium II, dành cho dòng máy cấp thấp.

2.2.7. Pentium III (năm 1999)

Bổ sung 70 lệnh mới (Streaming SIMD Extensions - SSE) giúp tăng hiệu suất hoạt động của BXL trong các tác vụ xử lý hình ảnh, audio, video và nhận dạng giọng nói. Pentium III gồm các tên mã Katmai, Coppermine và Tualatin. Coppermine sử dụng công nghệ 0,18 μm , 28,1 triệu transistor, bộ nhớ đệm L2 256 KB được tích hợp bên trong nhằm tăng tốc độ xử lý. Tualatin áp dụng công nghệ 0,13 μm có 28,1 triệu transistor, bộ nhớ đệm L1 32KB, L2 256 KB hoặc 512 KB tích hợp bên trong BXL, socket 370 FC-PGA (Flip-chip pin grid array), bus hệ thống 133 MHz. Có các tốc độ như 1133, 1200, 1266, 1333, 1400 MHz. Celeron Coppermine (năm 2000) được “rút gọn” từ kiến trúc BXL Pentium III Coppermine, còn gọi là Celeron II, được bổ sung 70 lệnh SSE. Sử dụng công nghệ 0,18 μm có 28,1 triệu transistor, bộ nhớ đệm L1 32KB, L2 256 KB tích hợp bên trong BXL, socket 370 FC-PGA, Có các tốc độ như 533, 566, 600, 633, 667, 700, 733, 766, 800 MHz (bus 66 MHz), 850, 900, 950, 1000, 1100, 1200, 1300 MHz (bus 100 MHz). Tualatin Celeron (Celeron S) (năm 2000) được “rút gọn” từ kiến trúc BXL Pentium III Tualatin, áp dụng công nghệ 0,13 μm , bộ nhớ đệm L1 32KB, L2 256 KB tích hợp, socket 370 FC-PGA, bus hệ thống 100 MHz, gồm các tốc độ 1,0, 1,1, 1,2, 1,3 và 1,4 GHz.

2.2.8. Pentium 4

Intel Pentium 4 (P4) là BXL thế hệ thứ 7 dòng x86 phổ thông, được giới thiệu vào tháng 11 năm 2000. P4 sử dụng vi kiến trúc NetBurst có thiết kế hoàn toàn mới so với các BXL cũ (PII, PIII và Celeron sử dụng vi kiến trúc P6). Một số công nghệ nổi bật được áp dụng trong vi kiến trúc NetBurst như Hyper Pipelined Technology mở rộng số hàng lệnh xử lý, Execution Trace Cache tránh tình trạng lệnh bị chậm trễ khi chuyển từ bộ nhớ đến CPU, Rapid Execution Engine tăng tốc bộ đồng xử lý toán học, bus hệ thống (system bus) 400 MHz và 533 MHz; các công nghệ Advanced Transfer Cache, Advanced Dynamic Execution, Enhanced